

**UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI” CLUJ
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE HUNGAROLOGIE**

**ATITUDINILE MAGHIARILOR DIN ROMÂNIA
FAȚĂ DE FOLOSIREA LIMBII MATERNE
ȘI DREPTURILE LINGVISTICE**

Analiză sociolingvistică

TEZĂ DE DOCTORAT

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. SZILÁGYI N. SÁNDOR

Doctorand:

KATONA HAJNAL TÜNDE

Cluj-Napoca

2015

BABEŞ–BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM, KOLOZSVÁR
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
HUNGAROLÓGIAI DOKTORI ISKOLA

**A ROMÁNIAI MAGYAROK VISZONYULÁSA
AZ ANYANYELVHASZNÁLATHOZ
ÉS A NYELVI JOGOKHOZ**

Szociolingvisztikai vizsgálat

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Témavezető:
Dr. SZILÁGYI N. SÁNDOR
egyetemi tanár

Doktori hallgató:
KATONA HAJNAL TÜNDE

Kolozsvár
2015

CUPRINS

1. INTRODUCERE	4
2. DREPTURILE LINGVISTICE: TERMINOLOGIE ȘI FUNDAL ISTORIC	7
2.1. Limba ca factor al identității	8
2.2. Limba maternă	9
2.3. Spațiile de folosire a limbii	10
2.4. Bilingvismul	11
2.5. Schimbarea limbii	12
2.6. Atitudinea	13
2.6.1. Noțiunea atitudinii.....	13
2.6.2. Atitudinea față de limbă.....	16
2.6.3. Prestigiu și statut.....	16
2.6.4. Atitudinea față de drepturile lingvistice.....	17
2.7. Clasificarea limbilor conform statutului juridic al acestora	18
2.8. Drepturile lingvistice	20
2.9. Codificarea drepturilor lingvistice în documentele internaționale	22
2.10. Codificarea drepturilor lingvistice în România	27
2.10.1. Perioada dintre tratatul de pace de la Paris (1947) și 1965.....	28
2.10.2. Epoca ceaușistă (1965–1989).....	34
2.10.3. Perioada de tranziție (1990–1994).....	41
2.10.4. Reglementarea legislativă a utilizării limbilor minoritare în perioada dintre semnarea Cartei Europene și ratificarea acesteia (1995–2007).....	45
2.10.5. Legislația și implementarea acesteia în perioada de după ratificarea Cartei europene a limbilor minoritare și regionale (din 2008 până în prezent).....	58
3. METODELE, INSTRUMENTELE DE CERCETARE ȘI LOCAȚIILE CERCETĂRII.	
PERSOANELE INTERVIEWATE ȘI COLECTAREA DATELOR	73
3.1. Ipotezele cercetării	74
3.2. Metodele de cercetare	74
3.3. Problemele ivite în cursul cercetării atitudinilor	78
3.4. Chestionarul	79
3.5. Locațiile cercetării	80
3.5.1. Locațiile cercetării efectuate în zonele unde maghiarii constituie majoritatea populației.....	81
3.5.2. Locațiile cercetării efectuate în zonele în care maghiarii constituie jumătate din populație.....	83
3.5.3. Locațiile cercetării efectuate în zonele în care maghiarii constituie mai puțin de 15% din populație.....	85
3.6. Persoanele interviewate	87
3.6.1. Distribuția în funcție de vârstă și sex.....	88
3.6.2. Distribuția în funcție de nivel de studiu.....	88
3.6.3. Alte date statistice.....	91
3.6.4. Reprezentativitatea eșantionului.....	92

3.7. Colectarea datelor	93
3.8. Prelucrarea datelor	94
4. REZULTATELE CERCETĂRII	95
4.1. Mediul lingvistic al persoanelor intervievate	95
4.1.1. Limba utilizată în familie.....	95
4.1.2. Limba utilizată în cercul de prieteni.....	101
4.1.3. Mediul lingvistic în jurul domiciliului.....	104
4.1.4. Limba utilizată la locul de muncă.....	107
4.1.5. Limba de studiu.....	111
4.1.5.1. <i>Limba de studiu în grădiniță și școală generală</i>	112
4.1.5.2. <i>Limba de studiu în școala profesională și liceu teoretic sau profesional</i>	114
4.1.5.3. <i>Limba de studiu în învățământul postliceal și superior</i>	117
4.1.5.4. <i>Concluzii</i>	119
4.1.6. Limba presei scrise și mediilor audiovizuale urmărite de persoanele intervievate.....	120
4.1.7. Limba utilizată în timpul lucrului cu calculatorul și pe internet.....	124
4.1.8. Limba vieții culturale.....	126
4.1.9. Utilizarea limbii în medii oficiale.....	128
4.1.9.1. <i>Limba utilizată de către primărie</i>	128
4.1.9.2. <i>Limba utilizată de către oficiul poștal local</i>	137
4.1.9.3. <i>Limba utilizată de poliția locală și tribunal</i>	138
4.1.10. Limba folosită în practica religioasă.....	139
4.1.11. Limba utilizată în alte situații.....	142
4.1.11.1. <i>Limba vorbită în timpul plății facturilor</i>	142
4.1.11.2. <i>Limba vorbită în timpul cumpărăturilor</i>	144
4.1.11.3. <i>Limba folosită în timpul calculării</i>	146
4.1.11.4. <i>Limba serviciilor medicale</i>	147
4.1.12. Concluzii.....	150
4.2. Atitudinile față de limba maternă în situațiile (potențial) conflictuale	152
4.2.1. Atitudinile față de limba maternă conturate din relatările persoanelor intervievate privind diferite situații.....	152
4.2.2. Folosirea limbii materne în prezența persoanelor de etnie română.....	161
4.2.3. Concluzii.....	170
4.3. Cunoștințele legate de drepturile lingvistice	173
4.3.1. Cunoștințele legate de drepturile lingvistice generale.....	173
4.3.2. Cunoștințele legate de drepturile lingvistice aplicabile în cadrul primăriei locale.....	183
4.3.3. Cunoștințele legate de drepturile lingvistice aplicabile în cadrul oficiului poștal local.....	191
4.3.4. Cunoștințele legate de drepturile lingvistice aplicabile în cadrul poliției locale.....	194
4.3.5. Concluzii.....	197
4.4. Importanța folosirii limbii materne și a drepturilor lingvistice respective	199
4.4.1. Importanța folosirii limbii materne în cercul de familie.....	200
4.4.2. Importanța folosirii limbii materne în cercul de prieteni.....	204
4.4.3. Importanța folosirii limbii materne în corespondența privată.....	206

4.4.4. Importanța folosirii limbii materne în timpul comunicării cu vecinii.....	206
4.4.5. Importanța folosirii limbii materne la locul de muncă.....	208
4.4.6. Importanța învățământului în limba maternă și a folosirii limbii materne în comunicarea cu instituțiile de învățământ.....	209
4.4.7. Importanța existenței mediilor de informare în limba maternă.....	218
4.4.8. Importanța folosirii limbii materne în decursul activităților administrative oficiale.....	223
4.4.9. Importanța folosirii limbii materne în viața religioasă.....	231
4.4.10. Importanța folosirii limbii materne în alte situații.....	233
4.4.11. Concluzii.....	237
4.5. Alegerea limbii.....	239
4.5.1. Limba de studiu aleasă de către (potențiali) părinți.....	239
4.5.2. Limba aleasă în cursul activităților administrative oficiale.....	245
4.5.3. Concluzii.....	253
4.6. Atitudinile față de drepturile lingvistice.....	255
5. CONCLUZII.....	270
5.1. Privire retrospectivă.....	270
5.2. Perspective.....	273
BIBLIOGRAFIE.....	274
ANEXE.....	284
Anexa 1: Chestionarul.....	285
Anexa 2: Lista persoanelor intervievate.....	296
Anexa 3: Datele statistice ale persoanelor intervievate pe tipuri de localități.....	304
Anexa 4: Distribuția persoanelor intervievate după cult și stare civilă.....	306
Anexa 5: Limba de studiu a studiilor efectuate.....	307
Anexa 6: Relatări privind nedreptățile suferite și situațiile incomode trăite.....	309
Anexa 7: Relatări, remărci privind ținerea în secret a apartenenței la etnia maghiară.....	314
Anexa 9: Relatări privind comentariile la adresa persoanelor intervievate din cauza folosirii limbii materne.....	316
Anexa 9: Importanța folosirii limbii materne în diferite situații.....	322
Anexa 10: Planuri/Decizii privind alegerea limbii de studiu.....	325
Anexa 11: Ce ar fi, dacă s-ar desființa învățământul în limba maghiară?.....	327

Cuvinte cheie: folosirea limbii, atitudinea față de limbă, drepturi lingvistice, mediul lingvistic, alegerea limbii, comunități maghiare compacte, comunități dispersate

Obiectivele, ipotezele și structura lucrării

Efectuarea cercetării sociolingvistice prezentate în lucrarea de față a fost motivată de recunoașterea faptului că, deși începând din anii 1990, dar mai ales în perioada dintre semnarea și ratificarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, în România s-au făcut pași importanți în domeniul codificării și aplicării drepturilor lingvistice, în practica de fiecare zi limba maternă nu este folosită în toate situațiile nici după ratificarea acesteia, chiar dacă nu mai există obstacole legale. Știind faptul că limba este un factor esențial al identității maghiarilor (și nu numai) din Bazinul Carpatic (Péntek 2011: 33), astfel păstrarea identității presupune păstrarea limbii (Péntek 2011: 39), dar și faptul că folosirea limbii maghiare este împiedicată nu doar de împrejurări uneori neprielnice, ci de multe ori, în mod conștient sau inconștient, și de maghiarii înșiși, respectiv de către reprezentanții lor, am încercat să obținem o imagine mai nuanțată despre atitudinile față de folosirea limbii materne și față de drepturile lingvistice (codificate), respectiv să aflăm care sunt factorii care influențează atitudinile persoanelor intervievate: cum se corelează atitudinile față de limba maternă cu atitudinile față de drepturile lingvistice; dacă există diferențe între atitudinile față de drepturile lingvistice ale maghiarilor care trăiesc în zone unde constituie majoritatea etnică și celor care trăiesc în zone unde proporția etnicilor maghiari nu depășește 15%; dacă atitudinile față de drepturile lingvistice sunt influențate de sexul, vârsta persoanei, studiile efectuate de aceasta, respectiv de faptul că trăiește în mediul rural sau urban.

Pe baza cercetărilor sociologice, sociolingvistice și psihologice, în momentul planificării cercetării am elaborat reperele analizei conform următoarelor ipoteze:

1. atitudinile față de drepturile lingvistice împreună cu atitudinile față de limbă alcătuiesc un sistem de atitudini, adică evocarea acestora din urmă activează atitudinea față de drepturile lingvistice, și viceversa, drept pentru care persoana simte nevoia de a păstra congruența interatitudinală, ceea ce înseamnă că: cu cât este mai pozitivă atitudinea unei persoane față de limba maternă, cu atât se va raporta mai pozitiv la drepturile sale privind utilizarea acesteia; în același timp cu cât mai pozitivă este atitudinea sa față de drepturile sale lingvistice, cu atât se va raporta mai pozitiv la limba sa maternă;
2. atitudinile maghiarilor din România față de limbă, astfel și față de drepturile lor lingvistice diferă în funcție de faptul că trăiesc în zone unde constituie majoritate, sau în zone unde proporția etnicilor maghiari nu depășește 15%; totodată atitudinile față de limbă ale acelor care trăiesc în localități, zone unde maghiarii sunt aproximativ jumătate din populație, constituie tranziție între atitudinile celor care trăiesc în bloc etnic mai compact și a celor din zone cu populație maghiară dispersată;

3. atitudinile față de drepturile lingvistice sunt influențate nu numai de către mediul lingvistic (care determină și atitudinile față de limbă), ci și de sexul, vârsta persoanei, studiile efectuate, respectiv tipul localității în care trăiește.

Pentru a putea contura cât mai bine procesul sociopsihologic despre care vorbim, am considerat important ca după prezentarea aspectelor teoretice legate de drepturile lingvistice, în capitolul 2 al lucrării să prezentăm nu doar legislația în vigoare, ci și istoricul codificării drepturilor lingvistice, fiindcă atitudinile sunt influențate și de experiențele din trecut. Tocmai de aceea a fost nevoie de delimitarea unor perioade în procesul legislativ privind drepturile lingvistice, pentru a avea o imagine mai bine conturată despre dinamica elaborării și aplicării legilor respective în România, dintre care unele, chiar ne mai fiind în vigoare, îi pot descuraja pe cetățeni în exercitarea drepturilor lor lingvistice. Dat fiind faptul că atitudinile oamenilor nu se schimbă la fel de rapid cum se schimbă legislația, ci acestea sunt transmise cultural din generație în generație, chiar dacă printr-o modificare a legislației se garantează un drept care anterior nu exista, atitudinile reflectă de multe ori reflexele vechi.

Capitolul 3 prezintă metodele, instrumentele, locațiile cercetării, respectiv persoanele intervievate. În vederea verificării ipotezelor prezentate la începutul capitolului, am utilizat atât metode cantitative, cât și calitative. Instrumentul principal al cercetării a fost un chestionar cu ajutorul căruia am colectat date în trei zone diferite: într-o zonă în care maghiarii constituie majoritatea populației, într-o zonă în care maghiarii constituie mai puțin de 15% din populație, respectiv într-o zonă unde maghiarii constituie aproximativ jumătate din populație. În vederea analizei importanței folosirii limbii maternă și astfel în mod indirect a analizei atitudinilor față de drepturile lingvistice în rândul maghiarilor care constituie un bloc etnic compact, am ales trei localități din județul Harghita: Odorheiu Secuiesc, Dârjiu și Rareș; locațiile de cercetare din județul Mureș, unde maghiarii constituie aproximativ jumătate din populație au fost: Târgu-Mureș, Sângeorgiu de Mureș și Band; pentru analiza atitudinilor maghiarilor cu proporție redusă am ales localitățile Deva, Cristur și Peștișu Mare din județul Hunedoara.

Pe baza chestionarului utilizat în decursul cercetării au fost intervievați 60 de persoane pe regiune (30 din mediu urban și 30 din mediu rural). Prezentarea și interpretarea răspunsurilor se face în capitolul 4 al lucrării. Datele prezentate aici se referă la diferiți factori ai condițiilor de utilizare a limbii maternă, cum ar fi mediul lingvistic și practica de folosire a limbii a persoanelor, experiențele anterioare care influențează atitudinile lor, cunoștințele legate de legislația privind drepturile lor lingvistice, alegerea limbii, respectiv atitudinile față de drepturile lingvistice. Deși aceste date sunt într-o anumită măsură de natură diferită, acestea sunt prezentate într-un singur capitol mai amplu, deoarece toate sunt, de fapt, aspectele aceleiași problematici: după cum reiese și din cadrul teoretic al lucrării, mediul lingvistic, atitudinea față de limbă, cunoștințele legate de drepturile lingvistice, pretenția la drepturi lingvistice, respectiv alegerea limbii folosite ca formă concretizată a atitudinilor individului sunt într-o relație strânsă, și alcătuiesc un sistem care nu poate fi înțeles fără luarea în seamă a tuturor factorilor mai sus menționați.

După acesta urmează un capitol scurt în care prezentăm concluziile, iar după aceasta bibliografia, urmată de anexe care pe lângă chestionar și datele sociolingvistice ale persoanelor intervievate prezintă date rezultate din cercetare care nu au fost prezentate în lucrare, dar care au fost importante din punctul de vedere al formulării concluziilor, respectiv scurte fragmente din discuțiile purtate cu persoanele intervievate care evidențiază mai bine fundalul problemei în cauză.

Metodele de cercetare

Pentru a găsi răspunsurile la întrebările noastre, respectiv pentru a verifica ipotezele formulate, în cursul cercetării am folosit metode cantitative și calitative. În timpul elaborării chestionarului am avut în vedere faptul că deși cercetarea atitudinilor se face de regulă cu întrebări închise pentru că acestea sunt mai ușor de prelucrat, în anumite situații este mai eficientă utilizarea întrebărilor deschise, deoarece măsurarea mai exactă a atitudinilor, plasarea acestora pe o anumită scară, denumirea valorilor scării, expresiile utilizate pentru definirea gradelor pot face ca măsurarea să fie mai puțin optimală, totodată în cazul întrebărilor deschise erorile cercetătorului nu distorsionează răspunsul, astfel – cum a fost dovedit și de cercetări anterioare – acestea sunt mult mai fiabile (Krosnik–Judd–Wittenbrink 2005: 34).

Deoarece în timpul cercetării a trebuit să avem în vedere și faptul că presiunea socială este mai mare atunci când întrebările sunt puse față în față, în formă de dialog, totodată dat fiind caracterul cercetării, a fost important să înregistrăm răspunsurile. Pentru asigurarea fiabilității, persoanele intervievate au fost asigurate că în prelucrarea datelor nu va apărea numele lor; au fost clarificate condițiile în care discuția poate fi înregistrată; dacă era cazul, a fost obținut acordul persoanelor pentru realizarea chestionării chiar și dacă înregistrarea discuției a fost refuzată; a fost oferită posibilitatea unei discuții între patru ochi, precum și a prezenței unei alte persoane în care persoana intervievată are încredere, etc.

După cum am amintit mai sus, cercetarea a fost efectuată în trei regiuni diferite din punctul de vedere al ponderii populației maghiare, din fiecare regiune fiind chestionate 60 persoane, 30 din mediu rural și 30 din mediu urban, deci în total au participat 180 persoane. Deși am fi dorit ca numărul persoanelor din satele alese ca locații ale cercetării să fie aproximativ identic, acest obiectiv nu a fost realizat din cauza faptului că în anumite localități au fost de acord cu participarea la cercetare mai puține persoane. Analiza a fost efectuată pe două grupe de vârstă pentru a putea evidenția eventualele diferențe dintre mentalitatea generațiilor. În vederea creării posibilității de comparare am luat în considerare și sexul, respectiv studiile efectuate ale persoanelor.

Rezultatele cercetării

Rezultatele cercetării au evidențiat faptul că, datorită diferențelor mediului lingvistic, în cazul persoanelor intervievate între cele trei zone incluse în cercetare există diferențe semnificative atât în frecvența, cât și în posibilitățile utilizării limbii materne: în timp ce în județele Harghita și Mureș este mai frecventă utilizarea limbii materne, în județul Hunedoara este mult mai frecventă utilizarea limbii

române ca limba mediului, respectiv ca limba oficială, drept pentru care există o deosebire și între atitudinile față de limba maternă ale persoanelor intervievate provenind din diferite zone. Am putut trage concluzia că deși niciun teritoriu nu este omogen în privința aprecierii importanței folosirii limbii materne, la modul general se poate constata faptul că limba maghiară este cea mai des folosită în județul Harghita, pe când sensibilitatea pentru importanța și posibilitatea utilizării limbii materne este cea mai ridicată în județul Mureș, și cea mai scăzută în județul Hunedoara. Deci în această privință nu s-a confirmat ipoteza noastră conform căreia atitudinile celor din județul Mureș ar fi în toate privințele tranzitorii între atitudinile persoanelor care trăiesc în celelalte două regiuni.

Din datele colectate mai reiese și faptul că, deși în diferite măsuri și modalități, atitudinile față de limbă influențează atitudinile față de drepturile lingvistice în sensul că au o influență directă sau indirectă asupra factorilor cu care interacționează. S-a dovedit ipoteza potrivit căreia cu cât este mai pozitivă atitudinea unei persoane față de limba maternă, cu atât mai mult se străduiește să folosească oportunitățile, respectiv să se informeze în legătură cu posibilitățile folosirii limbii materne. Totodată, în lipsa cunoștințelor necesare, încearcă să se orienteze în legătură cu practica unui oficiu sau a unei instituții în funcție de atitudinile sale față de limba sa maternă, respectiv bazându-se pe experiențele proprii sau ale altora. Din analiza alegerii limbii în diferite situații de către persoanele intervievate a reieșit și faptul că aceasta este influențată de atitudinile față de limbă în funcție de caracterul comunicării, respectiv al situației: în cazul unui act comunicativ care nu necesită cumpătare, alegerea limbii urmează o cale diferită față de cea aplicată în cazul unui comportament verbal cumpătat. În primul caz, folosirea limbii materne va avea prioritate (dacă acest lucru este posibil cu interlocutorul respectiv), iar în al doilea caz alegerea limbii va depinde mai mult de atitudine: cu cât o persoană are o atitudine mai pozitivă față de limba maternă, cu atât este mai probabil că va opta pentru folosirea limbii materne în situația respectivă, totodată cu cât o consideră mai nefuncțională sau neacceptată într-o situație sau într-un mediu, cu atât va fi mai probabilă utilizarea limbii române, chiar dacă persoana este conștientă de posibilitățile garantate de lege.

A treia ipoteză, conform căreia atitudinile față de drepturile lingvistice, pe lângă mediul lingvistic, ar putea fi în corelație și cu sexul, vârsta persoanei, studiile lui, respectiv cu mediul în care trăiește (rural sau urban), a fost confirmată doar parțial. Pe baza rezultatelor am constatat faptul că nu există diferențe semnificative între atitudinile femeilor și bărbaților, și nici studiile nu se corelează cu acestea.

Diferențe între atitudinile grupurilor de vârstă s-au constatat doar în cazul anumitor drepturi lingvistice. Astfel de drept lingvistic este posibilitatea comunicării în limba maghiară în cursul activităților cu caracter mai mult sau mai puțin administrativ la care s-au relaționat mai pozitiv cei mai în vârstă, pe când pe cei din generația mai tânără practica, obișnuința, respectiv mai buna stăpânire a limbii române i-au determinat să fie mai deschiși spre utilizarea limbii oficiale. Din cauza diferențelor la cunoașterea limbilor străine, există deosebire și în atitudinile față de informarea în limba maternă, cei mai tineri fiind mai deschiși să se informeze în alte limbi (deci nu doar în limba română) prin intermediul presei, mediei audiovizuale, respectiv alte surse accesabile prin internet. Cei a căror vârstă

este cuprinsă între 20–35 ani sunt mai flexibili din punct de vedere al utilizării limbii și în calitate de consumatori: față de cei cu vârsta cuprinsă între 45–60 ani, în acest grup au fost mai mulți care au declarat că față de posibilitatea de a-și utiliza limba maternă la cumpărături (în comunicarea lor cu vânzătorii sau în informarea privind produsele) pentru ei au o importanță mai mare alți factori (cum ar fi de exemplu prețul, calitatea produselor, distanța magazinului etc.).

Nu există deosebiri semnificative nici între atitudinile persoanelor din mediu rural, respectiv urban. Singurul caz în care se poate observa o diferență între atitudini este domeniul drepturilor lingvistice exercitabile în calitate de consumator: în mediul rural au fost mai multe persoane care erau de părere că o persoană de etnie maghiară ar trebui să apeleze cu prioritate la serviciile firmelor care fac posibilă comunicarea în limba maternă.

Perspective

Deși la cele mai importante întrebări formulate am reușit să găsim un răspuns pe baza cercetării, din cauza faptului că în timpul elaborării chestionarului am încercat să extindem cercetarea pe cât mai multe drepturi lingvistice, în cazul unora dintre acestea nu avem o imagine destul de nuanțată a atitudinilor pentru a avea explicații clare pentru asemănările sau diferențele vizibile. Din acest motiv ar fi de folos efectuarea unei cercetări mai profunde într-un cerc mai restrâns. S-au și făcut pași în acest sens: de exemplu Departamentul de Sociologie al UBB Cluj în colaborare cu mișcarea *Igen, tessék! Da, poftiți!*, respectiv cu Uninunea Studenților Maghiari din Cluj a efectuat o cercetare în rândul studenților cu privire la aspectele etnice ale conduitei de consumator (vezi Csata 2014). Ar fi importantă însă efectuarea unei cercetări mai profunde legate de alte domenii, cum ar fi de exemplu atitudinea față de presa, media audiovizuală în limba maternă, față de serviciile medicale în limba maternă, respectiv ar trebui nuanțate și atitudinile față de activitățile administrative oficiale în limba maternă.

Ar fi de folos totodată efectuarea unei cercetări similare, pe baza acestui chestionar, și în alte regiuni, pentru ca pe baza datelor comparabile să se facă vizibile diferențele, respectiv asemănările dintre atitudinile membrilor comunităților maghiare care formează un bloc compact etnic din județul Harghita și, de exemplu, din județul Bihor, respectiv dintre cele ale membrilor comunităților maghiare dispersate din județele Hunedoara și Maramureș, dat fiind faptul că se poate presupune că pe baza unei astfel de comparații s-ar putea înțelege și mai bine atitudinile celor care trăiesc în regiunile cercetate deja, și s-ar putea formula concluzii și mai sigure în legătură cu prezenta problematică.

Bibliografie selectivă

***

2010 *Primul raport periodic privind aplicarea Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare în România*. Web:

https://www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/PeriodicalReports/RomaniaPR1_ro.pdf (2015. június 8.)

AJZEN, ICEK

2005 *Attitudes, personality and behaviour*. Open University Press, New York.

ALBARRACÍN, DOLORES – ZANNA, MARK P. – JOHNSON, BLAIR T. – KUMKALE, G. TARCAN

2005 Attitudes: Introduction and Scope. In Albaraccín, Dolores – Johnson, Blair T. – Zanna, Mark P. (szerk.): *The Handbook of Attitudes*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey – London. 3–19.

ANDRÁSSY GYÖRGY

1998 *Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra*. Studia Europaea, Pécs.

ASSMANN, JAN

2004 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Atlantisz, Budapest.

BAKER, COLIN

1995 *Attitudes and language*. /Multilingual Matters: 83./ Clevedon, England, 1992, reprinted.

BINDORFFER GYÖRGYI

2001 *Kettős identitás. Etnikai és nemzeti azonosságtudat Dunabogdányban*. Új Mandátum Könyvkiadó. MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest.

BLANC, M. H. A.

2001 Bilingualism, Societal. In Mesthrie, Rajend (szerk.): *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. 16–22.

BORBÉLY ANNA

2001 *Nyelvcseré. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. Budapest.

BOTTONI, STEFANO

2008 *Sztálin a székelyeknél. A Magyar Autonóm Tartomány története. 1952–1960*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda. Web: http://www.adatbank.ro/html/cim_pdf981.pdf (2011. október 24.)

CEMO [CIVIL ELKÖTELEZETTSÉG MOZGALOM]

2011 *Shadow Report to the Initial Periodical Report on the Implementation of the European Charter for Regional or Minority Languages in Romania. Târgu-Mureș. [Kézirat.]*

COBARRUBIAS, JUAN

1983 Ethical Issues in Status Planning. In Cobarrubias, Juan – Fishmann, Joshua A. (szerk.): *Progress in Language Planning. International Perspectives*. Mouton Publishers, Berlin, 41–86.

CRANO, WILLIAM D. – COOPER, JOEL – FORGAS, JOSEPH P.

2011 Attitudes and Attitude Change. An Introductory Review. In Crano, William D. – Cooper, Joel – Forgas, Joseph P. (szerk.): *The Psychology of Attitudes and Attitude Change*. Taylor and Francis Group, New York. 1–17.

EDWARDS, JOHN

2009 *Language and Identity: An Introduction*. Cambridge University Press, Cambridge.

2010 *Minority Languages and Group Identity. Cases and Categories*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia. /*Studies in Language and Society, 27./*

FABRIGAR, L. R., MACDONALD, T., & WEGENER, D. T.

2005 The structure of attitudes. In Albaraccín, Dolores – Johnson, Blair T. – Zanna, Mark P. (szerk.): *The Handbook of Attitudes*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey – London. 79–124.

FISHMAN, JOSHUA A.

1968 Sociolinguistic Perspective on the Study of Bilingualism. *Linguistics*, 39. 21–49.

1989 *Language and Ethnicity in Minority Sociolinguistic Perspective*. Multilingual Matters, Clevedon–Philadelphia. /*Multilingual Matters 45./*

1991 *Reversing Language Shift*. Multilingual Matters, Clevedon, England.

GARRET, PETER

2010 *Attitudes to Language*. Cambridge University Press, Cambridge.

GAZZOLA, MICHELE – GRIN, FRANÇOIS

2007 Assessing efficiency and fairness in multilingual communication. In Berthoud, Anne-Claude – Grin, François – Lüdi, Georges (szerk.): *Exploring the Dynamics of Multilingualism. The DYLAN Project*. John Benjamins Publishing Company, [h.n.]. 87–105.

GÖNCZ LAJOS

1999 *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Osiris Kiadó – Forum Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest – Újvidék.

GROSJEAN, FRANÇOIS

2001 Bilingualism, Individual. In Mesthrie, Rajend (szerk.): *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics*. 10–16.

GYÖRFFY GÁBOR

2009 Cenzúra és propaganda a kommunista Romániában. A romániai magyar nyilvánosság korlátozása a kommunista diktatúra időszakában. Komp-Press, Kolozsvár.

HAMEL, RAINER ENRIQUE

1997 Introduction: linguistic human rights in a sociolinguistic perspective. *International Journal of the Sociology of Language*, 127 [Linguistic Human Rights from a Sociolinguistic Perspective], 1–24.

HOMIŠINOVÁ, MÁRIA

2008 *Identitás, nyelvhasználat, asszimiláció. Etnikai folyamatok magyarországi kisebbségi családokban*. MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat Kiadó, Budapest.

HORVÁTH ISTVÁN

2004 Az etnikailag vegye házasságok az erdélyi magyar lakosság körében: 1992–2002. In: Kiss Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. RMDSZ Ügyvezető Elnökség – Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 235–256.

HORVÁTH ISTVÁN – RAȚ, RAMONA – VITOS KATALIN

2006 *Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația locală. 2006 februarie-martie*. Departamentul pentru Relații Interetnice – Guvernul României. Web: www.dri.gov.ro/cd-2006/index.htm (2011. október 24.)

KATONA HAJNAL TÜNDE

2011 *Hivatali nyelvhasználat a romániai Széken és Körösfőn a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartájának ratifikálását követően*. Előadás a *Többszínűség Európában: távlatok és gyakorlatok Kelet-Közép-Európában* című konferencián (2011. március 25–26.). Budapest. [Kézirat.]

2012 La ratification de la charte européenne des langues régionales ou minoritaires – un réel progrès dans la protection des langues minoritaires? *Études finno-ougriennes* 2012/44. 59–96.

2013a Nyelvi jogi ismeret a romániai falusi magyarság körében. In Benő Attila – Fazakas Emese – Kádár Edit (szerk.): „...*hogy legyen a víznek lefolyása...*”. *Köszöntő kötet Szilágyi N. Sándor tiszteletére*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2013, Kolozsvár. 235–246.

2013b „...*jogászok szokták vagy ügyvédek eztet tudni pontosan...*” Nyelvi jogi ismeret a romániai falusi magyarság körében. In Egyed Emese – Pakó László – Weiss Attila (szerk.): *Certamen I*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2013, Kolozsvár. 21–34.

KISS JENŐ

1995 *Társadalom és nyelvhasználat. Szociolingvisztikai alapfogalmak.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

KONTRA MIKLÓS

1999 Some Reflections on the Nature and Its Regulation. *International Journal on Minority and Group Rights*, 6. [Special Issue on the Linguistic Rights of National Minorities], 281–288.

2001 Nyelv, oktatás, emberi jogok. In Sándor Klára (szerk.): *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához.* JGYF Kiadó, Szeged, 125–132.

2012 *A magyar nyelv Ausztriában és Szlovéniában.* Gondolat Kiadó – Imre Samu Nyelvi Intézet – Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Budapest – Alsóőr – Lendva.

KOTZÉ, E. F.

2001 Ethnicity and Language. In Mesthrie, Rajend (szerk.): *Concise Encyclopedia of Sociolinguistics.* 324–329.

KOVÁCS PÉTER

2010 A kisebbségvédelmi egyezmények kontrollmechanizmusának hatékonyságáról. In Andrásy György – Vogl Márk (szerk.): *Az emberi jogok és a nyelvek.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. /*Studia Juridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata* 146./ 1–27.

KROSNIK, JON A.– JUDD, CHARLES M. – WITTENBRINK BERND

2005 The Measurement of Attitudes. In Albaraccín, Dolores – Johnson, Blair T. – Zanna, Mark P. (szerk.): *The Handbook of Attitudes.* Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, Mahwah, New Jersey – London. 21–76

LANDRY, RODRIGUE – BOURHIS, RICHARD Y.

1997 Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality. An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology* 1997/16. 23–49.

LANSTYÁK ISTVÁN

2000 *A magyar nyelv Szlovákiában.* Osiris Kiadó – Kalligram Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest – Pozsony.

MÁRKU ANITA

2013 „Po zákarpátszki”. *Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben.* Líra Poligráfcentrum, Ungvár. /Rákóczi-füzetek, 92./

NAGY CSONGOR ISTVÁN

2002a A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére (I.). *Magyar Kisebbség* 2. szám. Web: [http:](http://)

//www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m020220.html (2011. október 25.)

2002b A romániai kisebbségi jog 1945 és 1989 közötti történetének tendenciái, különös tekintettel a romániai magyarság történetére (II.). *Magyar Kisebbség* 3. szám. Web: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&cikk=m020325.html> (2011. október 25.)

NĂSTASE, ADRIAN

1998 *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale*. Vol. I. *Reglementări în dreptul internațional*. Asociația Română pentru Educație Democratică – Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București.

A NEMZETI KISEBBSÉGEK OKTATÁSI JOGAI. HÁGAI AJÁNLÁSOK ÉS ÉRTELMEZŐ MEGJEGYZÉSEK

(1996) 2000 In Szépe György – Csernusné Ortutay Katalin – Forintos Éva (szerk.): *Nyelvi jogok*. Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém. /Nyelv, politika, oktatás kiskönyvtár sorozat, 3./ 15–27.

NIÑO-MURCIA, MERCEDES – ROTHMAN, JASON

2008 Spanish-contact bilingualism and identity. In Niño-Murcia, Mercedes – Rothman, Jason (szerk.): *Bilingualism and Identity. Spanish at the crossroads with other languages*. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam–Philadelphia. /Studies in Bilingualism, 37./ 11–32.

NKI [NEMZETI KISEBBSÉGGUTATÓ INTÉZET; INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE]

2009 *Baza de date „Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale din România”*. Cluj-Napoca.

A NYELVI JOGOK EGYETEMES NYILATKOZATA

(1996) 2000 In: Szépe György – Csernusné Ortutay Katalin – Forintos Éva: *Nyelvi jogok*. Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém. /Nyelv, politika, oktatás kiskönyvtár sorozat, 3./ 28–44.

OSKAMP, STUART – SCHULTZ, P. WESLEY

2005 *Attitudes and Opinions*. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. Mahwah, New Jersey – London.

PAPP Z. ATTILA

é.n. *A romániai magyar sajtónyilvánosság a kilencvenes években. A működtetők világa*. Doktori disszertáció, Eötvös Loránd Tudományegyetem. Web: www.adatbank.ro/cedula.php?kod=45 (2011. október 24.)

PÉNTEK JÁNOS

2004 A külső régiók esélyei az új évszázad magyar nyelvi kommunikációjában. In: Balázs Géza (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője II*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 213–228.

- 2005 Akarunk-e élni a joggal? In Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Kolozsvár, 140–144.
- 2011 Nyelv és identitás a Kárpát-medencében. In Péntek János: *Változó korunk – változó nyelvünk*. Komp-Pressz Kiadó, Kolozsvár.

SKUTNABB-KANGAS, TOVE

- 1984 *Bilingualism or not – the education of minorities*. Multilingual Matters, Clevedon, Avon.
- 2000 Nyelv, oktatás és a kisebbségek. In Szépe György – Csernusné Ortutay Katalin – Forintos Éva: *Nyelvi jogok*. Veszprémi Egyetemi Kiadó, Veszprém. /Nyelv, politika, oktatás kiskönyvtár sorozat, 3./ 45–114.
- 2001 Nyelvi emberi jogok. In Sándor Klára (szerk.): *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához*. JGYF Kiadó, Szeged, 111–120.
- 2008 Bilingual education and Sign language as the mother tongue of Deaf children. In Kellett Bidoli, Cynthia J. & Ochse, Elana (eds). *English in International Deaf Communication*. Bern: Peter Lang, 75–94.

SKUTNABB-KANGAS, TOVE – PHILLIPSON, ROBERT (szerk.)

- 1995 *Linguistic human rights: overcoming linguistic discrimination*. Mouton de Gruyter, Berlin – New York.

SMITH, ANTHONY D.

- 1991 *National Identity*. Penguin Books, New York.

SÜLE ANDREA

- 1990 A romániai magyar kisebbség helye az ország politikai és jogi rendszerében. In: DIÓSZEGI LÁSZLÓ – R. SÜLE ANDREA (szerk.): *Hetven év. A romániai magyarság története 1919-1989*. Magyarságkutató Intézet, Budapest. Web: <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=746> (2011. augusztus 19.)

SZABÓ DEMETER ÉVA

- 2007 A nyelvi jogok jelenlegi helyzete Romániában. In MATICSÁK SÁNDOR (szerk.): *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai*. I. kötet. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, Debrecen–Budapest. 139–152.

SZILÁGYI N. SÁNDOR

- 2003a Levél egy kivándorolni készülő értelmiségihez. In *Miegymás. Közéleti írások*. Kalota Könyvkiadó, Kolozsvár, 9–80.
- 2003b Törvény az etnikai és a nyelvi identitással kapcsolatos jogokról, valamint az etnikai és nyelvi közösségek méltányos és harmonikus rendezéséről. In uő: *Miegymás. Közéleti írások*. 576–664.

2005 Asszimilációs folyamatok a romániai magyarság körében. In Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége, Sepsiszentgyörgy. /A Szabó T. Attila Nyelvi Intézet Kiadványai 2./ 24–94.

SZÖCS GÉZA

1997 Törvénytervezet a nemzeti, etnikai, nyelvi közösségekről és az ezekhez tartozó személyekről. *Magyar Kisebbség* 1–2. sz. Web: <http://www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/index.php?action=cimek&lapid=6&cikk=M970127.HTM> (2010. június 16.)

TAJFEL, HENRI

1974 Social identity and intergroup behavior. *Social Science Information*, 13. 65–93.

VARENNES, FERDINAND DE

1998 Kisebbségi jogok a nemzetközi jogban. *Fundamentum*, 1–2. szám, 26–39.

VARGA E. ÁRPÁD

2007 *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája. Népszámlálási adatok 1850–2002 között*. Web: <http://www.kia.hu/konyvtar/erdely/erd2002.htm> (8 iunie 2015)

VERESS EMŐD

2005 Nyelvi jogok a romániai közigazgatásban: eredmények és problémák. In Péntek János – Benő Attila (szerk.): *Nyelvi jogi környezet és nyelvhasználat*. Anyanyelvápolók Erdélyi Szövetsége Kiadó, Kolozsvár, 126–134.